

“BİLGİNİN EFENDİLERİ”: EPISTEMİK CEMAAT

Ayhan DEVER*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı bilimsel bilgiyi üretmekten sorumlu olan epistemik cemaatler hakkında geniş bilgi vermektir. Epistemik cemaat; kavram olarak yeni olmasına rağmen, yüzyıllardır var olan bir yapıdır. Özellikle 16. yy'dan itibaren yaygınlaşmaya başlayan Epistemik cemaatin güçlü olması gerçeği, üretilen bilgiyi de sağlam kılar. Epistemik cemaatin onaylamadığı bilgi, bilimsel bilgi kabul edilmez. Paradigma kavramı ise özellikle epistemik cemaatin merkezidir. Çünkü bilimsel bir bilginin ortaya konabilmesi için, epistemik cemaat üyelerinin paradigma etrafında toplanmaları gerekmektedir. Diğer bir ifade ile, paradigma çözüldüğü an bilimsel bilgi ortaya çıkacaktır.

Anahtar Sözcükler: Bilimsel Bilgi, Epistemik Cemaat, Paradigma.

(Lords of the Knowledge: “Epistemic Community”)

ABSTRACT

The focus of this study is to give a broad information about epistemic community which are responsible for the production of scientific knowledge. Although epistemic community is a new concept , it have existed for centuries. The fact that the Epistemic community which began to spread in 16. Century is powerful make it certain that the knowledge it produced is strong. The knowledge which is not approved by epistemic community is not accepted as a scientific knowledge.

There is a concept of paradigm at the center of the community. Since The members of the epistemic community should gather around paradigm in order to produce scientific knowledge. In other words, scientific knowledge will emerge when a paradigm resolves.

Key Words: Scientific Knowledge, Epistemic Community, Paradigm.

* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2012 Bahar, sayı: 13, s. 201-217
ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

Giriş

Modernleşme süreci ile birlikte etkisini belirgin bir şekilde hissettirmeye başlayan ve önemi daha da artan kavramlardan biri olan bilim ve bilgi, çağımızın en temel yol göstericileri haline gelmiştir.

Zaman içerisinde bilime ve bilgiye verilen önemin artması ile beraber, toplumsal hayatta bir takım yeniliklerin ortaya çıkması söz konusu olmuş, buna bağlı olarak gündelik hayatta bilim ve bilgi kavramları neredeyse ayrılmaz bir bütün haline gelmiştir. Çünkü bilim, sistematik ve belirli bir yöntemle elde edilen bilgilerle beslenmeye ve gelişmeye devam etmiştir. Bundan dolayı bilimin taşıyıcıları olan bilim adamları her zaman, toplumsal tabakalaşma katmanlarının üst basamaklarında yer almış ve toplum tarafından takdir edilmiştir.

Bilimin ve doğal olarak bilginin, toplumsal hayatın gelişmesine yaptığı katkı, kendisini tarihsel açıdan "farklı dönemlere" geçişte hissettirmiştir. Bu dönemlerin adlandırılmasında bilgiye ve bilime atıfta bulunulduğunu görürüz. Rönesans, aydınlanma, modernlik gibi.

Bu bağlamda, bu çalışmada öncelikli olarak bilgi ve bilim kavramlarına değinilecek, ardından bilgi sosyolojisi (bilimsel bilginin sosyolojisi) hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, bilim cemaati olarak nitelendirilen ve bilimsel bilgiyi ortaya koyan epistemik cemaat üzerinde durulacaktır. Epistemik cemaatin oluşumu, özellikleri ve toplumsal yapıdaki yeri gibi konular üzerinde durulduktan sonra konuyla ilgili genel değerlendirmelere ulaşılabilecektir. Çalışmanın son kısmında ise Türkiye'deki epistemik cemaat yapısına değinilerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Bilgi ve Bilim Kavramları

Gündelik hayat içerisinde, bilgi ve bilim kavramları daha ziyade kulaktan dolma ya da çala kalem terimlerle ifade edilmektedir. Ancak bu iki kavramın özellikle birbirinden ayrılmazlığı da yine bilgimiz dâhilindedir. Bilgi, genel manada bilinendir. En yaygın tabiri ile bilgi; özne ile nesne arasındaki ilişkiden doğan üründür. Ancak özne ile nesne arasındaki her türlü ilişki bilgiyi ortaya çıkartmaz. Bilginin ortaya çıkması için öznenin amaçlı bir yöneliminin olması gerekir¹

Bilginin çeşitli biçimlerde ortaya çıktığı bilinmektedir. İnsandaki ruhsal bir olay olarak, kavrama edimi, salt bilinç edimi olarak, nesnenin öznedeki imgesi olarak, tasarım imgesinin nesneyle uyuşması olarak².

¹Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999, ss:123.

²Akarsu, Bedia, Felsefe Sözlüğü, İnkılap Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1988, ss:34-35.

Bilimsel bilgi ise “doğrulanmış / ispatlanmış bilgidir. Bilimsel teoriler bir kısım titiz yöntemlerle gözlem ve deneyle elde edilen deney olgularından çıkartılır”³. Olgular, dış dünyaya ait ürünlerdir. Deney ve gözlem ile elde edilen bilgi, doğruluğu ispatlanmış olan ve “evrensel” olan bilgiyi ortaya çıkartır.

Özellikle günümüzde bilimlerin patlaması/ayrışımı söz konusu olmakla beraber, ortaya yeni yeni çıkan bazı bilim dallarını ya da bazı bilimlerin alt dallarını görmekteyiz. Felsefe tüm bilgilerimizi kuşatan bir etkinliktir ve günümüzdeki bütün bilim dalları da felsefeden doğmuştur. Bilginin yapıcısı olan bilimi, “dış dünyaya, nesnel gerçekliğe ve bu gerçeklikte yer alan olgulara ilişkin, tarafsız gözlem ve sistematik deneye dayalı, zihinsel etkinliklerinin ortak adı”⁴ şeklinde tanımlamak mümkündür. Tanımdan hareketle, bilimin somut gerçeklikler üzerine inşa edildiği ve nesnel/objektif bir bakış açısıyla değerlendirildiği unutulmamalıdır. Ayrıca bilimi (bilimsel bilgiyi) de güvenilir yapan bu özellikleri olduğu unutulmamalıdır.

Felsefe Ansiklopedisi’nin bilim maddesinde ise önceleri bilgi ve bilim terimlerinin eşanlamda kullanıldığı belirtilmekte ve bilim “günümüzde olayların yasalarını bulmak amacıyla güden araştırmaları dile getirmektedir. Bilim, yöntemle elde edilen ve pratikte doğrulanan bilgidir”⁵ şeklinde tanımlanmaktadır.

Bilgi ve bilim kavramlarının, birbirinin tamamlayıcısı olduğu unutulmamalıdır. Zira bilimin, bir bilgi üreticisi (bilimi ürün olarak gören düşünceye göre) olduğu ve üretilen bu bilgi ile beraber insan hayatının daha da kolaylaştırıldığı görülmektedir.

Bilgi Sosyolojisi

Sosyolojik düşünce sistemi içerisinde etkisini belirgin bir şekilde hissettiren ve sürekli gelişen, sosyolojinin alt dallarından birisi olan bilgi sosyolojisi, genel anlamda bilgi ve toplum arasındaki ilişkiyi inceleyen bir alandır. “Bilgi sosyolojisi, sosyal bilimlerin sıradan herhangi bir alt alanı değildir; aksine o, bir bütün olarak bu disiplinler için tayin edici bir öneme sahiptir”⁶. Bilgi sosyolojisi; bilgiye, sosyolojik bir bakış; bilginin, sosyolojik bir perspektif dahilinde açıklanma çabasıdır.

³Chalmers, Alan F., Bilim Dedikleri “*Bilimin Doğası, Statüsü ve Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, Çev: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları İstanbul, 2008.

⁴Cevizci, a.g.e, ss:130.

⁵Hançerlioğlu, Orhan, Felsefe Ansiklopedisi, Cilt:1, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, ss: 170.

⁶Hekman, Susan, Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik, Paradigma Yayınları, Çev: H. Arslan – B. Balkız, İstanbul, 1999, s:14.

Cevizci, bilgi sosyolojisini "toplumsal bir fenomen olarak görülen insan bilgisine dair araştırma; toplumsal yaşama katılımının, insanın bilgisi, düşüncesi ve kültürü üzerindeki etkilerini araştıran sosyoloji dalı"⁷ olarak tanımlamaktadır. Bilginin, toplumsal hayat üzerine olan etkileri, bu alanın inceleme konusunu oluşturmaktadır. Bilgi sosyolojisi, "toplumsal süreçler ve yapılar ile bilme biçimlerini de içine alan zihinsel yaşamın kalıpları arasındaki karşılıklı işlevsel ilişkilerin çözümlenmesidir"⁸.

Bilgi sosyolojisinin önemli temsilcilerinden olan Karl Mannheim ise 'İdeoloji ve Ütopya' isimli çalışmasında bilgi sosyolojisini "teori olarak bilginin sözümlenmesine ona "varoluşa bağlılığı"yla ilgili bir öğretinin ortaya konulup geliştirilmesini ve tarihsel – sosyolojik bir araştırma dalı olarak da bu varoluşa bağlılığın geçmişin ve şimdiki zamanın bilgiyle ilgili çeşitli içeriksel değerleri doğrultusunda vurgulanmasını üstlenen, yeni oluşmuş bir sosyoloji disiplini"⁹ şeklinde tanımlamaktadır. Mannheim, bilgi sosyolojisinin; hem teorik olarak, hem de tarihsel – sosyolojik yöntem dâhilinde geliştiğini belirtmekte ve bilgi sosyolojisinin kendisine araştırma konusu olarak, düşünme biçimlerinin toplumsal bağlılığını seçtiğini belirtmektedir. Bilgi sosyolojisi, "araştırma konusu olarak düşünmenin günümüzün kriz şartlarında açığa çıkan teoriler ve düşünce biçimlerinin toplumsal bağlılığını seçmiştir"¹⁰.

Bu açıklamalardan hareketle kısaca diyebiliriz ki bilgi sosyolojisi; bilginin, sosyolojik açıdan ele alınmasıdır. Bu düşünsel çabadan amaç, bilgiye ilişkin süreçler ve yapılar ile toplumsal süreçler ve yapılar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartmaktır.

Epistemik Cemaat

Epistemik Cemaat hakkında bilgi vermeden önce epistemoloji ve cemaat kavramlarına kısaca yer vermek doğru olacaktır. Bu şekilde "epistemik cemaat" kavramı bir bütünlük içerisinde daha sağlıklı bir şekilde anlaşılacaktır.

Epistemoloji, kelime anlamı bilgi anlamına gelen Yunanca episteme deyimiyse, bilim anlamında da kullanılan Yunanca logos deyiminin birleşimidir ve dilimizdeki tam karşılığı bilgi kuramıdır¹¹. Epistemoloji; "felsefenin, bilişsel süreçlerin oluşumlarından ziyade, bilgiyi genel olarak ele alan, bilgiyle ilgili

⁷Cevizci, a.g.e, s:128.

⁸Bal, Hüseyin, Bilginin Felsefesi Sosyolojik Boyutları, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2004, s:79.

⁹Mannheim, Karl, İdeoloji ve Ütopya, Çev:Mehmet Okyavuz, De ki Basım – Yayım, Ankara, 2008, ss:245.

¹⁰Mannheim, a.g.e., ss:24.

¹¹Hançerlioğlu, Orhan, Felsefe Ansiklopedisi, Cilt:2, Remzi Kitabevi, 1976, İstanbul, ss:62.

problemleri araştıran, bilginin kaynağını, doğasını, doğruluğunu, sınırlarını inceleyen bir dalı”¹² olarak tanımlanmaktadır. O halde epistemoloji, bilgi ile ilgili olmak demektir. Bilgi ile ilgili sorunlarla uğraşmak, bilginin özünü, doğasını, sınırlarını araştırmak, epistemolojinin “ana” amacını oluşturmaktadır.

İnsanların bir arada yaşama zorunluluğu, beraberinde bir takım gruplaşmaları da getirmiştir. Bu noktada belirleyici olan esas olan faktör nüfus, sanayileşme ve sosyal ilişkilerdir.

Bu gruplaşmalar içerisinde gündelik hayatta en fazla kullanılan iki kavram vardır: Cemaat (Topluluk) ve Cemiyet (Toplum). Tönnies tarafından sosyoloji literatürüne kazandırılan bu iki terim, birbirinden, nüfus ve sosyal ilişkilerle ayrıştırılmıştır. Kısaca belirtmek gerekirse Tönnies, kırsaldan, kente geçişi net bir şekilde ortaya koymak için bu iki kavramı ortaya sürmüştür.

Tönnies’e göre cemaat, “organik bir iradeye sahip olan bireylerin birleşmesidir. Bu birleşmede dayanışma, aynı kandan olmanın getirdiği akrabalık sisteminden doğar. Cemaatte egemen olan unsurlar; kan bağı, komşuluk, arkadaşlık ve akrabalıktır”¹³. O halde denilebilir ki, cemaat; insanlar arası birincil ilişkilerin olduğu, samimiyetin, dayanışmanın, paylaşımın, gelenek – göreneklerin etkili olduğu birliktelik türüdür. Kırsala ait olan bu özellikler, bir değişimi de bünyesinde barındırır.. Zaman içerisinde nüfus artışı ile beraber sosyal ilişkilerde değişim gözlenmeye başlamış ve kentleşmeye ait olan “cemiyet” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram ise “cemaat” kavramının tam tersi özelliklere sahiptir. Diğer bir deyişle cemiyet; insanlar arası ilişkiler daha resmi, bireysel çıkarın ön planda olduğu, yazılı hukuk kurallarının temel belirleyici unsur olarak ortaya çıktığı bir yaşam tarzına işaret eder.

Ancak yukarıda belirttiğimiz düşünceye, Hüsamettin Arslan katılmaz. Ona göre “düünün toplumları geleneksel cemaatleri barındırıyorlardı, bugünün toplumları “modern” cemaatleri barındırıyorlar. Modernleşmenin sergilediği değişme istikameti, cemaatten cemiyete, cemaat yapısından cemiyet yapısına doğru değil, cemaatten cemaate doğrudur. Cemiyet neredeyse cemaat orada, cemaat neredeyse cemiyette oradadır”¹⁴. Arslan, modernleşme süreci ile beraber, “geleneksel cemaat” yapısından, “modern cemaat” yapılarına geçildiğini ifade etmektedir.

Cemaat içerisinde bir takım ilişkiler ve yerine getirilmesi gereken ödevler söz konusudur. “Cemaatte bütün hizmetler cemaatin varlığı için adanmıştır ki, dayanışmanın esasını bu teşkil eder. Cemaatin bütün üyeleri gayesini benimser ve kıymetlerini kabullenirse, fedakârlık yapmanın da gereğine inanır. Her cemaat, üyesinden farklı derecelerde de olsa sadakat bekler ve bu

¹²Cevizci, a.g.e., ss: 307.

¹³Kızılcılık, Sezgin, Sosyoloji Teorileri I, Mimoza Yayınları, Konya, 1992, s:214.

¹⁴Arslan, Hüsamettin, Epistemik Cemaat, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2007, ss: XIX.

sadakat cemaatin hayatiyet ve birlik duygusunun temelini teşkil eder"¹⁵. Cemaat, dayanışma ruhu üzerine kurulmuştur ve esas gaye, cemaatin gelişimidir. Bireyler, kendilerine düşen görevleri yerine getirmenin verdiği hazzı yaşarken; aynı zamanda cemaat içi birliktelik de sağlanmış olmaktadır.

Bu noktadan hareket ederek epistemik cemaat nedir sorusunu sorabiliriz. Epistemik kısaca bilgi ile ilintili olan; cemaat ise kısaca topluluk anlamına gelmekte idi. O halde "epistemik cemaat" için bilgi / bilim topluluğu olarak tanımlayabiliriz.

"Bilim felsefesi, tarihi ve sosyolojisi literatürüne 'bilimsel cemaat' kavramını armağan edenler 1935'te Almanca olarak yayınlanan 'Bilimsel Olgunun Doğuşu ve Gelişimi' adlı kitabıyla sosyolog Ludwig Fleck ile, yazılarını 1950'li yıllarda yayınlamış bulunan fizikçi ve bilim felsefecisi Michael Polanyi'dir. Fleck ve Polanyi tarafından araştırmancının odağına alınan bilimsel cemaat ya da grup yine 1950'li yıllarda ünlü sosyolog E. Shils tarafından geliştirilmiş ve 1960'tan sonra sosyolojinin klasik kavramlarından biri haline gelmiştir. Shils, bilginin sözünü ettiği her noktada "akademik cemaat" ya da "bilimsel cemaat" ya da "entelektüel cemaat" terimlerini kullanır"¹⁶. Epistemik cemaat, kavram olarak uzun bir geçmişe sahip olmamasına rağmen, yüzyıllardır kendisini farklı isimlerde sergilemektedir. Bu isimler yukarıda da belirtildiği gibi 'akademik cemaat, bilimsel cemaat, görünmeyen kolej, paradigmatik grup, araştırma grubu' şeklinde özetlenebilir. İsimler farklı olmasına rağmen, hepsinin özü aynıdır: Epistemik Cemaat.

Epistemik cemaat, "bir bilme, bilgi, kavrama, anlama cemaatidir ve bilgiyi inşa eden, işleyen, geliştiren ve daha sonraki kuşaklara intikal ettiren, bilgiyi taşıyan insanlar topluluğunu ima eder"¹⁷. Bu yapılanma içerisinde bilginin ortaya çıkartılması ve gelecek nesillere intikal ettirilmesi söz konusudur. Zira epistemik cemaat, bilginin kaynağıdır, bilgiyi ortaya çıkartandır. Epistemik cemaat olmadan, bilginin ortaya çıkması söz konusu olamamaktadır. Bilimsel bilgi de dâhil olmak üzere, epistemik cemaat, bir bilgi taşıyıcısıdır ve bu bilgileri gelecek nesillere aktarandır.

Epistemik cemaat, hemen her toplum içerisinde var olan buna karşın pek fazla fark edilmeyen bir oluşumdur. Özellikle bilimsel devrimlerin ortaya çıktığı 16. yüzyıldan başlayarak sürekli bir devinim, bir oluşum göstermeye başlayan epistemik cemaat ile beraber bilimlerde hızlı bir şekilde gelişme gözlenmiştir. "Floransa'da başlayan yapılanma İngiltere ve Fransa'da devam etmiş, sonra bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Rönesans'la birlikte bilim adamı ve

¹⁵ Akt: Tatar, Hüsnüye C., Nuh'un Gemisindekiler Şehirleşme ve Dini Cemaatleşme, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1999, ss:97.

¹⁶ Arslan, a.g.e., ss: 79-80.

¹⁷ Arslan, a.g.e., ss: 6.

sanatçıların ortak gayreti bilimsel ve sanatsal gelişmeyi sağlamak amacıyla akademi ve derneklerin peş peşe kurulduğunu görüyoruz”¹⁸.

Bu yapılanmaların ortaya çıkmasına etkili olan faktörlerden birisi de bilimsel devrimdir. Bilimsel devrim terimi “genellikle on altıncı ve on yedinci asırlarda Avrupa’da astronomide ve fiziki ilimlerde görülen fevkalade entelektüel başarıları belirtmek için kullanılır”¹⁹. Özellikle Kopernik, Galileo ve Newton’dan itibaren, bilimsel araştırmaların, eski seyrinden çok daha farklı bir boyuta girdiğini bilmekteyiz. Bu dönem içerisinde bir takım gruplanmaların, toplanmaların, okulların varlığını görmekteyiz. Özellikle devlet destekli olduğu bilinen bu derneklerde bilim, geliştirilmekte, bir takım yeni düşünce biçimleri, buluşlar ortaya konulmaktadır.

“Newton’un ışık hakkındaki 1672 yılı makalesi, Kraliyet Derneğinin Felsefe Notları adlı toplantı tutanağında yayımlanmıştır. Destekleyici kuruluş olan Royal Society of London for Improving Natural Knowledge (Doğa Bilgilerinin İyileştirilmesi İçin Kraliyet Londra Derneği) İngiliz sahnesinde yeni bir kurumdu. 1660 yılında kurulan ve İngiliz Kralı II. Charles’ın 1662’de kraliyet ayrıcalığı verdiği Kraliyet Derneği, üyelerinin ödentileriyle ayakta duran bilimsel bir devlet derneğiydi. Kraliyet Derneği ve Paris’teki Académie des Sciences (Bilimler Akademisi), 17. yy.daki yapısal devrimin amiral gemileriydi. Bunlar bilim ve bilim adamları için yeni bir kurumsal temel oluşturmuş ve sonraki yüzyılın yapılandırılmış bilimini karakterize eden yeni bir akademik çağ başlatmıştır. Bunun ardından Prusya, Rusya ve İsveç’te önemli ulusal akademiler kurulmuş ve devlet akademisi ya da bilim derneği modeli Avrupa’ya ve Avrupa’nın dünyadaki sömürgelerine yayılmıştır”²⁰. Belirtilen iki dernek de bu yapılanmanın ilk örneklerini teşkil etmeleri açısından önemlidir.

Bilgi ile epistemik cemaat arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bilgi, epistemik cemaatin varlık nedenidir, onu ayakta tutandır. Epistemik cemaatin güçlü olabilmesi, bilginin güçlü olmasına bağlıdır. Diğer bir ifade ile bilgi, ne kadar güvenilir ve sağlam kaynaklara dayalı olursa, cemaat de o kadar güçlü hale gelir. Bunun dışında, epistemik bir topluluğun ürünü olmayan bilgi, bilgi statüsünde yer almaz. Bilginin gücü, epistemik cemaatin gücüdür. “Bilimsel bilginin gücü, onu üreten bilimsel cemaatin gücüdür. Epistemik cemaatle onun meşrulaştırma gücü bir arada doğarlar ve meşruiyet elde etme sosyal bir ihtiyaca dönüşür. Epistemik cemaatin var olma ve bilgiyi üretme hakkı üretme elde etmesiyle birlikte “bilgi” adına öne sürülen her şey epistemik otoritenin ya da

¹⁸Vergin, Nur, Bilim Camiası ve Tanınma İsteği, (İç)Doğu – Batı Dergisi, Sayı: 7, 1999, Ankara, ss:37.

¹⁹Harman, P.M., Bilim Devrimi, Çev: Feza Günergün, Der Yayınları, İstanbul, 1991, ss:15.

²⁰Mc Clellan III James E. ve Dorn Harold, Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji, Çev: Haydar Yalçın, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2006, ss:296-298.

monopolün onayını almak zorundadır. Epistemik otoritenin onayını almayan hiçbir unsur "bilgi" ya da "bilimsel bilgi" statüsü kazanamaz"²¹. O halde denilebilir ki epistemik cemaatler, bilginin efendileridir. Epistemik cemaatler olmadan, bilimsel bilgiden söz edebilmemiz imkânsızdır.

Epistemik cemaat, ne kadar gelişmiş olursa olsun, cemaat özelliğini kaybetmez. Bir cemaattaki bütün özellikler, modernleşmiş cemaatler olan bu bilim topluluklarında da görülmektedir. Cemaatin en önemli özelliklerinden bir tanesi de mensubu olunan cemaati daha da ileri götürmek, geliştirmek ve bu sayede güçlendirmektir. Bu nedenle bütün üyeler üzerlerine düşen görevleri yerine getirmek için mutlak şekilde çalışmaktadırlar.

Her isteyen, epistemik cemaatin üyesi olamaz. Bu toplulukların üyesi belli bir eğitimden geçmiş ve alanında en iyi olmuş olan kişilerdir. "Bilimsel cemaat, bir bilimsel uzmanlık alanının uzmanlarından oluşur. Onlar diğer birçok alanın pratisyenleriyle mukayese edilemeyecek ölçüde aynı eğitim ve çıraklık tecrübesini geçirmiş; bu süreç içerisinde aynı teknik literatürü içselleştirmiş ve söz konusu literatürden genellikle aynı dersleri çıkarmışlardır. Hiç kimse doğuştan bilim adamı değildir; bunu edinmenin temel yolu, bilimsel cemaatin eğitiminden geçmektir. İnsan, bilim adamı ya da bilimsel cemaatin üyesi olmaya hak kazanırken, evrene bilimin norm ve standartlarıyla, bilimin amaçları ve çıkarlarıyla bakmak denilen 'bilimsel tutum ya da vaziyet alışışı öğrenir. Bilimsel tutum doğuştan getirilen bir erdem değildir; bilimsel cemaatin, cemaat adayına kazandırdığı ve adayında içselleştirdiği tavidir. Bilimsel cemaate adaylığa ya da üyeliğe hazırlanan öğrenci, cemaate ve onun statükosuna uyum gösterecek şekilde programlanır"²². Bilimsel cemaate kabul edilmek için öncelikle aday olmak gerekmektedir. Bu aşamada birey, sadece ve sadece öğrenir. Kendisi herhangi bir söz hakkına sahip değildir. "Bilimsel cemaate yeni giren insan, başlangıçta bilimsel kültürün hüner ve kavramlarından mahrum olduğundan onu kendisine göre değerlendiremez veya eleştiremez, O az ya da çok çırak olarak görülmek durumundadır"²³.

Belli aşamalardan geçtikten sonra, cemaate kabul edilen birey, belli bir eğitimden geçer. Bu dönemde, esas yol gösterici olan hoca ve ders kitaplarıdır. Ders kitapları, hocanın otoritesinin üstündedir. Öğrenciler için, alınan bilgiye duyulan güven, hocaya duyulan güveni oluşturur. Bunun nedeni ise dersi veren hocaların uzmanlardan oluşuyor olmasıdır. Eğitimi tamamlayan birey, son aşamada "güven" kazanma çabası içerisine girer. Çünkü bireyin, cemaatte kabul görmesi için, cemaatin diğer bireylerinin güvenini kazanmış olması

²¹Arslan, a.g.e., ss:122.

²²Arslan, a.g.e., ss: 91-116.

²³Barnes, Barry, T. S. Kuhn ve Sosyal Bilimler, Çev:Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008, ss:30.

gerekmektedir. Bilginin güvenilir olabilmesi, öncelikle onu ortaya çıkaran cemaat arasında sağlam bir güven duygusunun olmasına bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Sosyoloji literatüründe önemli bir yere sahip olan merkez - çevre ayrımı, epistemik cemaatler için de geçerlidir. Her toplumda olduğu gibi epistemik cemaatte de bir merkez, bir de çevre vardır. Genel ifade ile merkez; yönetici olan ve yerleşim yerinin beynini oluşturan bireylerin yaşadığı yerdir. Merkez, yönetici olan azınlıktır. Merkezdən uzak yaşayanlar ise çevreyi meydana getirirler. Çevredekiler, merkezdeki azınlığın kurallarına uymak zorundadırlar. Ancak en genel ifade ile önemli olan merkezdır, çevre sadece yönetilendir.

Epistemik cemaatin bir diğer isminin de ‘görünmeyen kolej’ olduğunu belirtmiştik. “Merkezde “görünmeyen kolej” yer alır ve burada ilgili epistemik imparatorluğun önderleri ikamet ederler. Görünmeyen kolej, Kuhn’cu terimlerle “paradigmatik cemaat”, Shils’in terimiyle “merkezdir”. Görünmeyen kolej, yaratıcıların, diğer epistemik cemaatler ise “tekrarlayıcıların ikamet ettiği yer” yani çevredir. Onlar, uydu cemaatlerdir”²⁴.

Görünmeyen kolej, özünde çekirdeği meydana getirir. Bu yapılanmaya, az sayıda bilim adamı tarafından oluşturulması nedeniyle görünmeyen kolej adı verilmektedir. Görünmeyen kolej, bir bilimsel araştırmanın beynidir, meydana getiricisidir, var edicisidir. Bu çekirdek grubun olmaması durumunda, herhangi bir araştırmanın ve buna bağlı olarak da (bilimsel) bilginin ortaya çıkması imkânsızdır. Görünmez kolej, belirleyici olandır, her şeyi ortaya çıkartandır. “Bilim adamları nüfusunun %6’sına tekabül eden güçlü bir elit tabaka, bütün bir yayımlanmış bilimin yarısını üretiyorken, zirvedeki %1’lik elit %15’ini üretir ki bu %1’lik grup birkaç bilim adamından oluşur”²⁵. Bu beyni oluşturan bilim adamları, alanında en iyilerdir. Hatta hepsi bir takım ödüller almışlardır. Bunlardan en önemlileri de “Nobel” ödülüdür.

Örneğin “1911’de Kaiser Wilhelm Derneği kuruldu ve 1920’lerde bu derneğe bağlı, sürekli olarak büyüyen bir araştırma enstitüleri ağı oluşturuldu. KWG’nin fonlarının bir kısmı devletten, bir kısmı da özel sektörden geliyordu. Weimer döneminde burada çalışan genç fizikçiler arasında Werner Heisenberg, Wolfgang Pauli, Eugene Wigner ve Maria Goeppert – Mayer sayılabilir. Born’un kendisi gibi bu fizikçilerin hepsi de ileride Nobel ödülü alacaklardı”²⁶. Epistemik cemaatin, alanının en iyilerini her zaman içerisinde barındırdığı unutulmamalıdır.

²⁴Shills’den Akt: Arslan, a.g.e., ss: 147.

²⁵Arslan, a.g.e., ss:93.

²⁶Bayerchen, Alan D., Nazi Döneminde Bilim, Çev: Haluk Tosun, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985, ss:16.

210 *Bilginin Efendileri: "Epistemik Cemaat"*

Epistemik cemaatte esas olan, bir takım normların varlığıdır ve bu normlara uyulmasıdır. Norm, bir takım kurallar dizisi olarak tanımlanabilir. O halde, bu cemaatlerde, kurallara uyulması mecburidir. Aksi takdirde, bilim adamları, cemaatin normlarına uymadıkları sürece, o cemaatin üyeliğinden çıkartılacaktır. "Epistemik cemaat, norma dayalı bir cemaattir, bir normlar cemaatidir. Epistemik, bilimsel ya da entelektüel normlar bilim adamlarının faaliyetine rehberlik eden paylaşılmış talimatlardır. Sınırlayıcıdır ve epistemik cemaatin varlığını sürdürmesi, üyelerinin bu normları içselleştirmiş olmalarına bağlıdır. Bu normlar, cemaatin temel değerlerini teşkil eder"²⁷. Bu noktada yine, cemaatin bir özelliği olan kurallara uyma zorunluluğunu görmekteyiz. Cemaatin koymuş olduğu kurallara uymayan bireyler, cemaatin dışına itilir. Aynı durum epistemik cemaat içinde geçerlidir. Ortada bir takım kurallar dizisi vardır ve bunlara uyulması zorunludur. Bu kurallara uymayan bilim adamları, kendilerini cemaatin dışında bulacaklardır.

Dil, bireyler arası iletişimi sağlayan en temel unsurdur. Buna bağlı olarak, her cemaatin de kendisine has bir dili bulunmaktadır ki, bu da kendisini tanımlayan en önemli özelliklerden birisidir. Epistemik cemaat de, dile dayalı bir oluşumdur. "Doğanın bize kendisini anlatabileceği bir dili yoktur, onun sözcülüğünü üstlenmiş olan ve onun adına konuşan bilimsel cemaatin dili vardır. Bilimsel dil denilen dil, bilimsel cemaatin en temel unsurlarından biridir, çünkü bu ortak dil olmadığında ne bilim adamlarının birbirleriyle anlaşabilmeleri mümkündür ne de cemaatin ayakta kalabilmesi mümkündür. Bilimsel cemaatin dili aynı zamanda bilimsel cemaati diğer cemaatlerden ayırır ve onun kişiliğinin oluşmasına katkıda bulunur"²⁸.

Normsal ve dilsel olmanın yanı sıra her epistemik cemaat, aynı zamanda dogmatiktir. Yani, geçmişten gelen bilgilere olduğu gibi inanılması durumu söz konusudur. Doğma bilgileri olmayan bir epistemik cemaatten söz edilemez. Zira bu, "epistemik cemaatin" özüne aykırıdır. "İki türlü doğma vardır: Herhangi bir epistemik cemaatin genelde müminlerinin sahip olduğu şekliyle naif doğmalar ve yine herhangi bir epistemik cemaatin yaratıcı önderlerinin sahip oldukları sofistike doğmalar"²⁹. Demek ki, ilk doğma üyelerin / müminlerin sahip olduğu doğmalar, diğeri de beyni oluşturan ve "görünmez koleji" olarak adlandırılan kısmın sahip olduğu dogmalardır. O halde gözden kaçırılmaması gereken nokta, görünmez kolejin sahip olduğu doğmalar, normal üyeleri / müminleri de kapsamaktadır.

Epistemik cemaat, genel mana da bir yayın organı ile sesini duyurur. Bu yayın organı daha ziyade "dergi" şeklinde bilinmektedir. Bu dergilerde yayınlanan makaleler sayesinde, bilgi daha da güvenilirlik kazanmakta ve hem

²⁷Arslan, a.g.e., ss:96.

²⁸Arslan, a.g.e., ss:101.

²⁹Arslan, a.g.e., ss:110.

topluma hem de diğer cemaatlere sunulmaktadır. “17. yy.’ın ikinci yarısında, devletçe desteklenen yeni bilim dernekleriyle eşzamanlı olarak, o günden bu yana bilimsel araştırma yayınlarının temel biçimi olan periyodik dergiler ortaya çıkmıştır. Kraliyet Londra Derneği’nin Felsefe Notları adlı dergisi ile Fransa’daki Journal des Sçavans adlı derginin her ikisi de 1666’da çıkmaya başlamış ve bunları başka etkin dergiler izlemiştir. Dergiler, bilimsel bilgi ve araştırmaları iletmek ve yaymak için yeni bir biçim sağlamış, daha hızlı bir basıma olanak vermiş ve bilim dünyasının üretim birimi haline gelen bilimsel makaleyi yaratmıştır”³⁰.

Epistemik cemaat, bilginin efendileridir ve bu durum cemaatin var olduğu sürece de geçerlidir. Bu noktada cemaatin geleceği, grup üyelerinin diğer bir deyişle varislerinin elindedir. Eğer yönetici azınlık, gruba sahip çıkar ve sürekli olarak onun gelişimi için çaba sarf ederse cemaat devam edecektir. Aksi takdirde cemaatin sonu hazırlanmış olur.

Paradigma ve Epistemik Cemaat

Paradigma; bir bilim çevresine, belli bir süre için bir model sağlayan yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar olarak tanımlanmaktadır. Kavramı, bu alanda kullanan ilk isim Thomas Kuhn’dur.

Thomas Kuhn, paradigma kavramı dâhilinde epistemik cemaate vurgu yapar. Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* isimli çalışmasında, paradigma kavramını, bilim topluluklarının, olaylara yaklaşımı olarak değerlendirmiştir. O halde paradigma, bilim adamlarını bir araya getiren bir etmendir, epistemik cemaati ortaya çıkartandır. Çünkü bilim adamları, bir paradigma etrafında birleşmekte ve buna göre çalışmalar yapmaktadırlar. Epistemik cemaatin üyeleri, belirli bir paradigma etrafında birleşmektedirler.

“Kuhn için bir paradigma belirli bir bilimsel topluluğun varlığına dayalıdır ve bu topluluğun üyeleri temel varsayımlar; yöntem kuralları ve araştırma örnekleri üzerinde anlaşmaya varmışlardır”³¹. Burada yine Kuhn’a göre de epistemik cemaatinde “cemaat” özelliğinden herhangi bir şey yitirmediği anlayışına varmaktayız. Çünkü topluluk üyelerinin belirli konularda anlaşmaya vardıklarına atıfta bulunulmaktadır. Bir paradigma üzerinde uzlaşmak ise, bilimsel ilerlemenin nedenini oluşturmaktadır. Belirli bir paradigma üzerinde uzlaşan bilim adamları, tutarlı bir şekilde çalışma gücünü kendisinde bulmakta ve bu durum, cemaatin gelişimini sağlamaktadır.

³⁰McClellan, a.g.e., ss: 298.

³¹Kuhn, Thomas, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, Çev: Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008, s:29.

212 *Bilginin Efendileri: "Epistemik Cemaat"*

Tarih bir paradigmalara mezarlıdır. Çünkü bir paradigma, belli bir süre için bir takım sorunlara çözüm üretebilmekte fakat zaman içerisinde ortaya çıkan yeni sorunlara çözüm üretememektedir. Her paradigma, bir sorun çözücüdür ama bu sorunların çözülme gücü, farklılıklar göstermektedir. "Paradigmalar, bilim topluluğunun son derece önemli olduğuna karar verdiği bazı can altıcı sorunları çözümlenmekte rakiplerinden daha başarılı oldukları için sonraki üstün konumlarına ulaşabilmişlerdir"³². Paradigmaların, hepsinin sorun çözümlemede aynı etkiye sahip olduğu düşünülemez. Bu nedenle bilim adamlarının sorun çözücü olarak düşündükleri paradigma önemlidir. Çünkü cemaatin üyesi olan bir bilim adamı dogmatik olan bir paradigmayı kabul ederken, cemaate yeni giren bir bilim adamı ise yeni bir paradigma anlayışı getirebilir. Bu yeni paradigma güçlü olursa, eski paradigma güç kaybetmeye başlar.

Belirli bir süre için cemaatin üyeleri sadece bir tek paradigma üzerinde yoğunlaşır. "Genel olarak, olgun bir bilimsel topluluğun üyeleri tek bir paradigma yahut da yakından ilgili bir dizi paradigma üzerinde çalışma yaparlar"³³. Çünkü üzerinde yoğunlaşılan paradigma, pek çok önemli bilim adamı / beyin takımı (görünmez koleji) tarafından kabul görmüş ve bu sayede diğer paradigmalardan ortadan kaldırılmıştır.

Özellikle de bilimsel devrimlerin ortaya çıkması konusunda epistemik cemaat ve paradigmaya önemli roller düşer. Paradigmanın değişimi olarak özetleyebileceğimiz devrim, topluluktaki ilişkilerin değişimini köklü biçimde etkiler. Ancak bu değişim, bütün toplumu ilgilendirmeyebilir ve devrim sadece bir epistemik cemaat içerisinde gerçekleşebilir. Bu köklü değişimler nedeniyle, bilimsel devrim sürekli olarak meydana gelmez. "Bilimsel devrim, paradigmayı tek bir bilim adamının değil, ilgili bilimsel cemaatin tümünün terk ederek yeni bir paradigmayı kabul etmesine tekabül eder. Çeşitli nedenlerle, giderek artan sayıda bilim adamı, yeni paradigmaya yönelirken, mesleki bağlılıkları da o ölçüde artan bir değişim söz konusudur. Eğer devrim başarılı olursa, o zaman bu değişimde yalnızca birkaç muhalifi dışarıda bırakarak, ilgili bilimsel cemaatin büyük çoğunluğunu içine alacak tarzda yayılacaktır. Muhalifler, yeni bilimsel cemaate kabul edilmeyecek ve muhtemelen bir felsefe bölümüne sığınacaklardır. Her ne olursa olsun, onlar sonunda yok olacaklardır"³⁴. Paradigmanın anlaşılması, epistemik cemaatin düşüncelerinin anlaşılması demektir.

Denilebilir ki, paradigma, epistemik cemaatin, sorunlara yaklaşımını teşkil eder, diğer bir deyişle paradigma, cemaatin, olaylara bakış açısı, yaklaşımı belirleyen ve bilim adamlarını kendi etrafında toplayan bir sorun çözücüdür. O halde, epistemik cemaat, paradigmalara çerçevesinde meydana gelir ve görünmez

³² Kuhn, a.g.e., ss: 98

³³ Kuhn, a.g.e.,ss: 268.

³⁴ Chalmers, a.g.e.,ss:150-151.

kolejin “görünmez beyinleri” tarafından sıkı bir şekilde işlenir. Kuhn’un, paradigma kavramını, epistemik cemaate vurgu yapmak amacıyla ileri sürdüğü düşünülebilir.

Türkiye’de Epistemik Cemaat

Epistemik cemaat, ülkemizde çalışılma olanağını yeterince bulamayan bir konudur. Gerek konuyla ilgili yeterli kaynağın olmaması, gerekse yabancı dildeki eserlerin Türkçe’ye çevrilmemiş olması ve alanın araştırmacılar tarafından yeterince bilinmemesi, var olan bu eksikliğin temel nedenlerinden bazılarıdır.

Ancak alanın yeterince çalışılmamış olması ülkemizde bu tür oluşumların olmadığı anlamına gelmez. Konuya tarihsel bir perspektif dâhilinde bakıldığı zaman, ülkemizdeki epistemik cemaatlerin genel olarak iki kısımda incelendiği bilinmektedir. Bunlardan ilki klasik epistemik cemaat, bir diğeri ise modern epistemik cemaattir.

“Ondokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Türkiye’de birbirinden radikal biçimde farklı iki epistemik cemaat vardır: klasik veya İslami epistemik cemaat ve modern epistemik cemaat”³⁵. Bu iki epistemik cemaat de toplum ve devletle olan ilişkileri kadar, beslendikleri entelektüel kaynaklar bakımından da farklı özelliklere sahiptirler

Klasik epistemik cemaat içerisinde yer alan uzmanların ilmiye sınıfı veya ulemalardan oluştuğunu, devletle direkt ilişkisi olmayan, eğitim kurumlarının ise medrese ve tekkelerden oluşan bir yapılanma olduğu söylenebilir. Modern epistemik cemaat ise; pozitivistliği tek kurtarıcı olarak gören, ekonomik anlamda devlete daha bağımlı bir yapıya sahip olan cemaatlerdir. Türkiye’deki modern epistemik cemaatin “ bilimden başka kurtuluş yolu yoktur” doğmasına inanan, bu doğmanın savunuculuğunu yapan bir sınıf olduğu düşünülebilir³⁶.

Bu ifadeden hareketle denilebilir ki; Klasik epistemik cemaat, Osmanlı’da İlimiye Sınıfı olarak bilinen hukukçu, öğretim üyesi ve din adamlarından oluşmaktadır. Bu kişilerin daha ziyade adalet, eğitim ve yargı konularında görev aldıkları bilinmektedir. Ancak 16. yy.’da medreselerin bozulmaya başlaması ile beraber, ilmiye sınıfı daha ziyade yeniliklere karşı çıkan, kendisini geliştirmeyen ve bahsedilen alanlarda çağının gerisinde kalan bir sınıf haline gelmeye başlamıştır.

³⁵ Arslan, a.g.e.,ss:169.

³⁶Dönmez, Havva, “Türkiye’de Modern Epistemik Cemaat”, (İç.)Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt:6, Sayı:11, 2008, ss:174.

214 *Bilginin Efendileri: "Epistemik Cemaat"*

Daha ziyade medrese eğitimini ön planda tutan, Kuran'ın ezberlenmesi ve hadis öğretimine dayanan bu ekolde, din olgusunun daha ağır bastığı bilinmektedir. Bu durumda klasik epistemik cemaat, var olan kurulu düzenden yana olan ve yeniliklere açık olmayan, daha ziyade dogmalara dayanan bir oluşumdur denilebilir.

Modern epistemik cemaat ise özellikle 19. yy.'da batılılaşma düşüncesi içerisinde gerçekleştirilen bir takım faaliyetlerin bir ürünüdür. Modern epistemik cemaat, daha ziyade batılı anlamda düşünce tarzına önem veren (pozitivizm ağırlıklı) ve eğitim – öğretimin yine batılı anlamda gerçekleştirilmesini savunan, yüksek öğrenimini batıda tamamlamış olan, bireylerden oluşan bir yapılanmadır. Özellikle II. Abdulhamid ile birlikte Batılı tarzda eğitim veren mekteplerin hızla açıldığı bilinmektedir. Bu mektepler, pozitivizmle yoğrulan ve çağın getirdiği şekliyle bilimsel bilgiye daha fazla önem veren bir eğitim sistemi içerisinde faaliyet göstermekteydi.

O halde ülkemizde, bir tarafta ilmiye sınıfından oluşan ve daha ziyade dogmayı savunan klasik epistemik cemaat ile batılılaşma hareketleri sonucunda kurulan okullarda pozitivist bir düşünce ile desteklenerek verilen eğitimi savunan modern epistemik cemaati görmekteyiz.

Bu ikili oluşum ise bir takım sorunlara yol açmıştır. "Türkiye'de on dokuzuncu yüzyılın başından günümüze epistemik bir bunalım yaşanmaktadır. Bu bunalımın kaynağında, bütünüyle toplumun değil, on dokuzuncu yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ülkelerinde, Batılı Devletlerin de Osmanlı İmparatorluğu'nda tesis ettiği elçilikler ve yine Batılı Devletlerin Osmanlı toprakları üzerinde tesis ettiği "yabancı" okullar ekseninde doğarak büyümüş entelektüel bir zümrenin, bir epistemik azınlığın, bir epistemik cemaatin bunalımıdır. Bunalımın başlıca nedeni, modern bilimlerin Türkiye'ye girişidir. Türkiye'de III. Selim döneminde vuku bulan etkileşim sürecinin göbeğinde, Osmanlı toplumundaki klasik epistemik cemaatin yanı başında yeni ve farklı bir epistemik cemaat doğmuştur."³⁷

Bu bunalımın en bilinen örneğinin ise 'medrese – mektep' kavgası olduğu söylenebilir. Ülkemizde belli bir süre bir takım sorunlara yol açan medrese – mektep kavgasının temelinde bu ikili epistemik cemaat oluşumunun varlığı yer almaktadır. Zira klasik epistemik cemaat; medrese eğitimini savunurken, modern epistemik cemaat ise mektep eğitimini savunmaktaydı. Hatta medrese kökenli bazı devlet adamlarının (Cevdet Paşa) dahi batının ilim, fen alanındaki çalışmalarına katılmanın gerekli olduğunu savundukları ve bu anlamda mekteplere önem verdikleri bilinmektedir.

Konunun ilginç olan bir diğer yanı ise Osmanlı Devleti'ni, içerisinde bulunduğu sıkıntılardan kurtaracak olan kişilerin; batılı tarzda eğitim alan

³⁷ Arslan, a.g.e.,s: 3-5

bireylerden oluşacağı düşüncesidir. Zira Osmanlı Devleti içerisinde, egemen sınıfın özellikle 18. yy.'a kadar ilmiye sınıfı (klasik epistemik cemaat) olduğu bilinmektedir. Ancak 19. yy'da ise kurtarıcı olarak pozitivist düşünce tarzı ile yoğrulmuş olan mektepler, darülfünunlar (modern epistemik cemaat) ön plana çıkmaya başlamıştır. Son dönemlerde gerçekleştirilmeye çalışılan batılılaşma hareketleri ile beraber Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulacağı düşüncesi hakim olmaya başladı. Devletin kurtuluşunu sağlayacak bireyler ise, modern epistemik cemaatin üyeleri diğer bir deyişle mektepliler olarak düşünüldü.

Bu durum, bir takım ayrışmalara da yol açmıştır. Çünkü klasik epistemik cemaatin, halkın içerisinde gelen ve toplumu iyi tanıyan bireylerden oluştuğu bilinmektedir. Oysa modern epistemik cemaatin üyelerinin ise halktan daha kopuk, toplumu ve toplumun gerçeklerini pek tanımayan bireylerden oluştuğu ortadadır. Çünkü bu grubun üyeleri, dışarıda okuyan, yabancı ülke hayranı, batıyı kendisine örnek olarak alan bireylerdir. O halde, yerel halktan bir kopukluk söz konusudur. Bu durumda yapılan araştırmalar ve bunlara bulunan çözümlerde halka uzak olmak zorundadır. Denilebilir ki, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze gelinen süreç içerisinde bu ikili epistemik cemaat yapılanmaları günümüzde de etkisini göstermeye devam etmektedir. Bir tanesinin halka yakın fakat daha ziyade İslami yönü ağır basarken, diğeri ise modern yönden daha baskın bir halde olmasına karşın halktan kopuktur.

Sonuç

Epistemik cemaat, uzun bir tarihsel kökene sahiptir. Özellikle 16. yy.'dan itibaren gün ışığına çıkmaya başlayan bu yapılanmalar, bilginin tek elde ortaya çıkması ve dağıtılması ile ilgilenmişlerdir.

Bilimsel bilgi, epistemik cemaatin ürünüdür. Epistemik cemaat tarafından onaylanmayan bilgi var olma hakkını elde edemez. Eğer bilimsel bilgi varsa, orada epistemik cemaat de vardır. Epistemik cemaat tarafından ortaya konan bilgi meşrudur. Çünkü bu durum epistemik cemaatin var olması üzerinde son derece etkilidir. Bilgi, yanlış ise bu yanlışlık, epistemik cemaatin sonunu hazırlayan etkenlerden birisidir. O nedenle epistemik cemaatin bilim adamlarının "en iyiler" olması gerektiği unutulmamalıdır.

Epistemik cemaat, her ne kadar modern bir cemaat yapısı teşkil etse de yine "cemaat" özelliklerini bünyesinde barındırır. Cemaati oluşturan bireyler, cemaatin çıkarları ve gelişimi için sürekli bir şekilde çalışırlar. O halde denilebilir ki, bu yapılanlarda önemli olan "epistemik cemaat"ın gelişimidir. Ortak düşünce, cemaati geliştirmektir.

Epistemik cemaati oluşturan bireyler 'özel'dir, diğer bir ifade ile 'seçilmişler'dir. Bunun nedeni, bilginin doğru bir şekilde ele alınması gerektiği

216 *Bilginin Efendileri: "Epistemik Cemaat"*

ve bu nedenle de bilgiyi işleyecek olan bireylerin uzmanlardan oluşması gerektiği düşüncesidir.

Paradigma kavramı, bilim topluluklarına atıfta bulunmaktadır. Çünkü paradigma, varlık için cemaatlere muhtaçtır. Var olan bir sorunun çözümü, belirli bir paradigma etrafında bilim adamlarının toplanması ile gerçekleşmektedir.

Genel anlamda epistemik cemaat oluşumları, toplum tarafından pek fazla bilinmeyen bir oluşum göstermektedir. Çünkü yapılan araştırmalar genel de 'gizli' bir şekilde gerçekleşmekte veya 'yapılan' çalışmaların içeriği tam olarak bilinmemektedir. Bu durumda alanın, gizli kalmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde ise epistemik cemaatin, klasik – modern epistemik cemaat şeklinde bir oluşum gösterdiği bilinmektedir. Ancak klasik ve modern epistemik cemaatler, düşünce olarak birbirlerinin zıddı düşüncelere sahiptirler. Bu nedenle Türkiye'deki bu yapılanmalar arasında bir takım kargaşaların, kavgaların (medrese – mektep kavgaları) ortaya çıktığı bilinmektedir. Ayrıca klasik epistemik cemaatin toplum gerçeklerine daha yakın olduğu bilinmektedir. Buna karşın modern epistemik cemaatin ise batılı anlamda eğitim aldığı, pozitivist düşünce ile yoğrulduğunu ve toplum gerçeklerine daha uzak kaldıkları söylenebilir. Ancak önemli olan nokta ise klasik epistemik cemaatin benimsediği tarzda eğitim alan bireylerin modern epistemik cemaat eğitimini benimsemiş ve bunun savunuculuğunu yapmış olmalarıdır. Ayrıca Osmanlı Devleti, kurtuluşu da yine modern epistemik cemaat üyelerinde aramıştır.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia, Felsefe Sözlüğü, İnkılap Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 1988.
- ARSLAN, Hüsamet, Epistemik Cemaat, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2007.
- BAL, Hüseyin, Bilginin Felsefesi Sosyolojik Boyutları, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2004.
- BARNES, Barry, T. S. Kuhn ve Sosyal Bilimler, Çev: Hüsamet Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008.
- BAYERCHEN, Alan D., Nazi Döneminde Bilim, Çev: Haluk Tosun, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985.
- CEVİZCİ, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.
- CHALMERS, Alan F., Bilim Dedikleri “*Bilimin Doğası, Statüsü ve Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, Çev: Hüsamet Arslan, Paradigma Yayınları İstanbul, 2008.
- DÖNMEZ, Havva, “*Türkiye’de Modern Epistemik Cemaat*”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt:6, Sayı:11, İstanbul, 2008.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, Felsefe Ansiklopedisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976.
- HARMAN, P.M., Bilim Devrimi, Çev: Feza Günergün, Der Yayınları, İstanbul, 1991.
- HEKMAN, Susan, Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik, Paradigma Yayınları, Çev: H. Arslan – B. Balkız, İstanbul, 1999.
- KIZILÇELİK, Sezgin, Sosyoloji Teorileri I, Mimoza Yayınları, Konya, 1992.
- KUHN, Thomas, Bilimsel Devrimlerin Yapısı, Çev: Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008.
- MANNHEIM, Karl, İdeoloji ve Ütopya, Çev: Mehmet Okyavuz, De ki Basım – Yayım, Ankara, 2008.
- Mc CLELLAN III James E. ve DORN Harold, Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji, Çev: Haydar Yalçın, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2006.
- TATAR, Hüsniye C., Nuh’un Gemisindekiler Şehirleşme ve Dini Cemaatleşme, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- VERGİN, Nur, “ Bilim Camiası ve Tanınma İsteği” , (İç.)Doğu – Batı Dergisi, Sayı: 7, ss:37-53, Ankara, 1999.

